

De menselijke maat

Bijdrage aan de sluiting van de [Wake voor vluchtelingen 2022](#) door David Renkema

Woord van welkom

Van harte welkom bij deze slotviering van de 24 uurswake. De meesten onder u woonden een deel van deze wake bij, een enkeling schuift wellicht nu pas aan. Maar velen koesteren de herinnering aan het [wonderlijke kerkasiel](#) van enkele jaren geleden. Toen draaide het om zowel de verblijfsvergunning van gezin Tamrazyan als om migratie- en asielbeleid van Nederland in de volle breedte. De gezinsleden kregen allen een verblijfsvergunning; het beleid kenmerkt zich anno 2022 nog steeds niet door een menselijke maat. Integendeel zelfs.

Het kost niet veel moeite om het huidige asiel- en migratiebeleid onder kritiek te stellen. Het ligt ook voor de hand om te denken dat de situatie de komende decennia een nog ernstiger karakter zal krijgen. Klimaatverstoring, conflicten rond grond, water en leefruimte lijken vooralsnog te verergeren. De neiging is groot om dan te kiezen voor zelfbehoud, ook bij mensen van goede wil. Roxane van Iperen schreef daar onlangs een beangstigend essay over.¹ Wat dit betreft gaat het niet goed met onze wereld, zoals Abel Herzberg enkele decennia geleden al schreef.²

Dat mag zo zijn, maar we willen desondanks aanspreekbaar – verantwoordelijk – zijn. En gelukkig zetten mensen zich op allerlei manieren in. Deze 24 uurswake, de praktische ondersteuning aan vluchtelingen en ook allerlei oproepen aan regering en parlement laten iets zien van die inzet.

Terugblik op de wake

Ergens las ik een mooie omschrijving van waken die volgens mij precies de essentie van onze wake verwoordt:

Waken is ...
niet slapen, maar ontwaken
niet weglopen, maar stil staan
niet wegstappen, maar juist onder ogen zien
niet je doof houden, maar aanspreekbaar zijn

Wie kennis neemt van de [thema's die in deze wake](#) aan de orde zijn geweest, zag een veelheid van manieren om met de gegeven situatie om te gaan. Het zoeken naar de menselijke maat lijkt twee (complementaire) kanten op te gaan.

De eerste kant is het aan het woord laten van mensen die naar Europa zijn gevlucht. Hun verhalen spreken voor zich; het vertellen en het beluisteren van deze ervaringen is van waarde en betekenis. De menselijke maat houdt ook in dat we mensen niet wegstoppen in statistieken, in misplaatste woorden als vluchtelingenstromen, of in abstracte analyses. Nee, ieder mens telt, ieder mens heeft een verhaal en ieder mens spreekt ons aan.³

De tweede kant is dat we een verbinding leggen tussen de actualiteit enerzijds en Bijbelse verhalen, onze christelijke traditie en onze liturgie anderzijds. Bijbelverhalen, liederen en gebeden kregen

¹ Roxane van Iperen (2022), *Eigen welzijn eerst*

² Abel J. Herzberg (1983), *Brieven aan mijn grootvader*

³ Emmanuel Levinas (1969/1987), *Het menselijk gelaat*

tegen de achtergrond van de actuele situatie een nieuwe lading. Juist vanuit deze grenservaringen midden in de huidige mondiale en morele crisis ontstaat een geleefd geloof⁴. Dat zagen en zien we rond deze wake en – breder – rond de inzet voor vrede en recht.

Maar beide kanten van deze zoektocht naar een menselijke maat komen voort uit de praktijk van reflectie en actie. Het wonderlijke kerkasiel maakt daarbij deel uit van onze geschiedenis, ons geleefd en gedeeld geloof. Deze zoektocht kreeg de afgelopen maanden ook gestalte in de Griekenland reis vanuit de Raad van Kerken en de reis van [Derk Stegeman](#) en enkele anderen naar de Balkan. Het ging bij beide reizen om de ervaring dat de harde en onmenselijke kanten van ons beleid rond de grenzen van Europa zichtbaar en hoorbaar zijn. Juist die kanten blijven ver buiten de leefwereld van Hagenaars en Hagenezen en ook buiten beeld van verreweg de meeste politici en ambtenaren.

We eindigen deze terugblik met een bewerking van [psalm 1 vrij](#) door Huub Oosterhuis:

‘Goed is dat je niet doet wat slecht is ...
Goed is dat je goede woorden overweegt en wil ...
Prent ze in het hart van je verstand ...’

Vooruitblik: actie & reflectie

De wake is zo meteen weer verleden tijd, een herinnering die we koesteren of een bron van inspiratie om verder te gaan.

We houden als kerk enige afstand van de partijpolitiek. We hebben gelukkig een andere rol, beter gezegd andere rollen. Als geloofsgemeenschap en als individuele gelovigen nemen we immers deel aan de wereld en de biosfeer. Die deelname is gegeven met ons leven. Bijbelse verhalen en de kerkelijke tradities reiken ons ook een moreel kompas aan. Dit kompas is op allerlei manieren verwoord: menselijke waardigheid, het gemeenschappelijk goede (*bonum commune*), de verantwoordelijke samenleving, heelheid van de schepping, vrede en boven al gerechtigheid. Vanuit dit perspectief proberen we onze weg te zoeken. Vanuit dit perspectief ervaren we ook de kwetsbaarheid van het leven. Tomáš Halík spreekt in dit verband ook wel over het aanraken van de wonden.⁵

Een rol die we als geloofsgemeenschap spelen, is die van ‘signaleren’. Dus, signaleren dat de menselijke maat verdwijnt, dat mensen (en natuur) tussen de raderen van systemen komen of dreigen te komen. De oorzaak ligt soms in de sfeer van het pure kwaad, maar misschien speelt onverschilligheid wel een grotere rol. Het leven van anderen als *collateral damage* bij het streven naar macht, rijkdom of zelfbehoud. Het zijn niet alleen de anderen, we maken zelf als consumenten, spaarders, beleggers en staatsburgers volop deel aan dit proces.

Een andere rol is die van ‘veldhospitaal’, een term die geijkt is door paus Franciscus. De kerk als ‘veldhospitaal’ staat misschien op gespannen voet met de kathedralen, basilieken en monumentale kerken in onze steden en dorpen. In het veldhospitaal gaat het om de 7 werken van barmhartigheid: de hongerigen spijzen; de dorstigen laven; de naakten kleden; de vreemdelingen herbergen; de zieken verzorgen; de gevangenen bezoeken; de doden begraven. Paus Franciscus voegde daar ‘de zorg voor de schepping’ aan toe. Mijn eigen aarzeling bij de metafoor van veldhospitaal is, dat we ons zelf onbedoeld positioneren als ‘artsen’ en ‘verpleegkundigen’, alsof er onder de hongerigen,

⁴ Christa Anbeek (2013), *Aan de heidenen overgeleverd. Hoe theologie de 21ste eeuw kan overleven*

⁵ Tomáš Halík (2018), *Raak de wonden aan. Over niet zien en toch geloven*

dorstigen en vreemdelingen geen gelovigen zouden zijn en – minstens zo belangrijk – alsof wij zelf niet ook gekwetst of gewond kunnen zijn.

De profetische rol spreekt soms het meeste tot de verbeelding. Deze kan enerzijds bestaan uit het aanklagen van de machthebbers. Vaak is daar alle reden voor, maar vaak verval je zodoende in een te simpele tweedeling tussen goede en slechte mensen. De profeet schaart zich zelf dan bij de goede kant, alsof hij of zij zelf zonder zonde of schuld zou zijn. Anderzijds kan de profetische rol ook verwijzen naar een lonkend toekomstperspectief. Ze is dan de uitdrukking van het verlangen naar een goede samenleving zonder honger of gebrek, zonder de noodzaak om huis en haard te verlaten. Dat verlangen kan zin en betekenis geven aan ons handelen hier en nu. Maar ... dat verlangen kan in de werkelijkheid van alle dag leiden tot teleurstellingen. Dat verlangen kan ook ontaarden in de illusie dat we het probleem met enkele maatregelen kunnen oplossen. Hoe graag we dat misschien zouden willen, meestal is dat een onmogelijke en zeker een geweldadige vluchtweg.

In mijn werk bij Oikos⁶ hadden we van doen met grote maatschappelijke kwesties. We spraken wel over 'wicked questions' of 'taaie vragen'. Kenmerkend voor deze kwesties is de complexiteit, de onderlinge samenhang, de onvolledige informatie, de onvermijdelijke complottheorieën⁷, de ontembaarheid en de duivelse dilemma's. Politici gaan dergelijke taaie vragen bij voorkeur zo lang mogelijk uit de weg. We zien o.a. dat bij klimaatverstoring, de stikstofcrisis en dus ook bij al die mensen die als gevolg van conflicten, rampen en armoede noodgedwongen elders hun heil zoeken. De maatregelen zijn bijna altijd te laat, te weinig en irreëel.

Dit roept natuurlijk de vraag op of en hoe we deze rauwe werkelijkheid ten diepste kunnen zonder ons geloof, onze hoop en onze liefde te verliezen? Ik denk dat dit moed vergt om betrouwbare kennis te vergaren, om oog te houden voor het goede dat wel degelijk present is (zien, soms even), om te leven van wat komt⁸ en om naar vermogen het goede te doen. Actie en reflectie, diapraxis en contemplatie, gedenken en verwachten. Maar dat alles geschiedt bij voorkeur in een gemeenschap die geworteld is in een traditie⁹ en die reikhalzend en publiekelijk verlangt naar het Koninkrijk van God.

We sluiten deze wake af met een zege¹⁰ die we de komende tijd mogen meedragen.

*Vrede wens ik je toe. Liefde wens ik je toe.
Moge God je behoeden, leef met zijn liefde.
Vrede wens ik je toe.
Zegen wens ik je toe. Aandacht wens ik je toe.
Dat er mensen zijn met wie je kunt delen.
Zegen wens ik je toe.*

⁶ David Renkema (2018), *Geloven in een betere wereld. Sporen van Oikos*

⁷ Cees Zweistra (2021), *Waarheidszoekers. Wat bezielt complotdenkers?*

⁸ Erik Borgman (2017), *Leven van wat komt*

⁹ Bert Hoedemaker (2018), *Ik bid dus ik ben. Pleidooi voor de christelijke traditie.*

¹⁰ De tekst is van Roel Bosch